

2021-05-15 Christer Nilsson

DOMARE DÖMDA FÖR TJÄNSTEFEL – LÅNG HANDLÄGGNINGSTID AV MÅL

En rådman som var ansvarig för handläggningen av 3 mål ansågs handlägga målen långt utöver den tid som anses vara rimlig enligt rättegångsbalken. Rådmannen och dennes chef, en lagman, åtalades av JO och hovrätten dömde juristdomarna för brottet tjänstefel. Även Högsta domstolen dömde lagmannen för tjänstefel.

Rådmannen var ansvarig för att handläggningen av 3 mål. Enligt en hovrättsdom ansågs hen ha överskridit den handläggningstid som anges för ett avgörande i rättegångsbalken. Rådmannen erkände att hen av oaktsamhet eller grov oaktsamhet begått tjänstefel.

Lagmannen bestred att han begått tjänstefel. Hen ansågs dock, som chef för domstolen, inte ha gjort tillräckligt för att uppnå en rimlig handläggningstid av målen. Lagmannen dömdes också av hovrätten för tjänstefel. Lagmannen överklagade till Högsta domstolen som i likhet med hovrätten dömde lagmannen för tjänstefel.

Förutom att rådmannen och lagmannen blev dömda för tjänstefel ska det särskilt uppmärksammas att det var Riksdagens ombudsmän, JO, som tog initiativet och också väckte åtal av juristdomarna.

Även om JO har möjligheten att agera som åklagare och föranstalta om åtal så sker det alltför sällan. Det är ytterst sällsynt att JO vidtager rättsliga åtgärder som att väcka åtal mot en tjänsteman. Om JO alltmera väcker åtal och får tjänstemän dömda skulle allmänhetens tilltro till både JO och rättssäkerheten öka och kraftigt förstärkas.

En kopia av såväl hovrättens som Högsta domstolens dom bifogas denna artikel.

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 4 mars 2021

Mål nr

B 2179-20

PARTER**Klagande**

OL

Ombud och offentlig försvarare: Advokat BH

Åklagare

Chefsjustitieombudsmannen ER

SAKEN

Tjänstefel

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2020-03-23 i mål B 3163-19

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut endast på det sättet att tiden för brotten bestäms till 2017-01-01–2018-10-31.

BH ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av OL i Högsta domstolen med 29 835 kr. Av beloppet avser 23 868 kr arbete och 5 967 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

OL har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar. Han har vidare yrkat att han ska befrias från skyldigheterna att ersätta staten för del av försvararkostnaden i hovrätten och att erlægga avgift till Brottsofferfonden.

Chefsjustitieombudsmannen har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Chefsjustitieombudsmannen har justerat åtalet på så sätt att hon inte längre gör gällande att OL uppsåtligen har åsidosatt vad som gällt för uppgiften.

DOMSKÄL

Vad målet gäller

1. En tingsrättslagman har åtalats för tjänstefel för att han underlåtit att vidta de åtgärder som varit påkallade för att föra tre tvistemål till avgörande inom skälig tid. Målet gäller det ansvar och de möjligheter som en domstolschef har för att utöva erforderlig tillsyn över handläggningen av enskilda mål vid domstolen.

Bakgrund

2. OL tillträdde som lagman vid Borås tingsrätt i mars 2012 och frånträdde anställningen den 31 oktober 2018. Under tiden som lagman var han närmaste chef för den rådman som ansvarade för de tre tvistemål som åtalet avser.

3. Ett av målen gällde skadestånd för förtal. Det hade inletts genom en ansökan om stämning som kom in till tingsrätten i juni 2011. Viss skriftväxling förekom i målet fram till december samma år. Under OLs tid som chef för domstolen vidtogs inga handläggningsåtgärder i målet.
4. Ett annat mål gällde krav mot en ledamot i styrelsen i en samfällighetsförening. Det hade överlämnats till tingsrätten från Kronofogdemyndigheten i oktober 2012. Ett protokoll från ett sammanträde för muntlig förberedelse skickades till parterna i april 2013. Därefter vidtogs inga handläggningsåtgärder i målet under OLs tid som chef för domstolen.
5. Det tredje målet gällde en tvist i anledning av ett köp. Det hade överlämnats till tingsrätten från Kronofogdemyndigheten i maj 2013. I september 2014 antecknades i målregistret att en mellandom skulle meddelas under hösten. Därefter vidtogs inga handläggningsåtgärder i målet under OLs tid som chef för domstolen.
6. Med anledning av de långa handläggningstiderna inleddes en förundersökning om tjänstefel mot rådmannen och mot OL. Åtal väcktes mot dem båda vid hovrätten. Såväl rådmannen som OL dömdes för tjänstefel. Rådmannen dömdes till 80 dagsböter och OL till 40 dagsböter. Domen mot rådmannen har fått laga kraft.

Den rättsliga regleringen och dess innebörd

Tjänstefel

7. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften ska dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med

myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, ska det inte dömas till ansvar. (Se 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken.)

8. Vad som gäller för uppgiften kan följa av lag eller annan författning men också av andra normer. Även interna myndighetsföreskrifter kan ha betydelse vid bedömningen. Den som varken insett eller bort inse att hans eller hennes handlande var felaktigt ska inte drabbas av straffansvar. (Jfr prop. 1988/89:113 s. 15.)

Handläggningstid

9. Det hör till de grundläggande fri- och rättigheterna att rättegångar ska genomföras rättvist och inom skälig tid (se 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen och artikel 6.1 i Europakonventionen). Vad som i det enskilda fallet är skälig tid beror bl.a. på hur komplicerat målet är, hur parterna har agerat under förfarandet och hur domstolen har handlagt målet (jfr prop. 2009/10:80 s. 161 och "Fondmäklaren på Alfred Berg" NJA 2003 s. 414 samt, såvitt gäller Europadomstolens praxis, Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 5 uppl. 2015, s. 320 f.).

10. Generellt gäller att mål i domstol ska avgöras så snart det kan ske. Såvitt gäller tvistemål kommer detta till uttryck i 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken, där det anges att tingsrätten ska driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet.

Lagmannens ansvar

11. Enligt 1 § förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion är lagmannen administrativ chef för tingsrätten och ska se till bl.a. att verksamheten bedrivs effektivt och enligt gällande rätt. Lagmannen har ett övergripande ansvar för att mål och ärenden vid tingsrätten blir avgjorda i tid.

12. Det sagda innebär bl.a. att lagmannen ska se till att domstolen är organiserad på ett sätt som skapar förutsättningar för en effektiv handläggning av mål och ärenden. Det åligger också lagmannen att löpande hålla sig underrättad om arbetsläget och att självmant undersöka förhållandena om tillfredsställande förklaringar inte ges till att äldre mål inte har avgjorts (jfr DVFS 2010:1 p. 4.3).

13. Om det uppkommer behov av det, ankommer det på lagmannen att vidta åtgärder för att komma till rätta med långsam handläggning av mål vid domstolen. Vilka åtgärder som lämpligen bör vidtas beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Vid behov kan lagmannen fatta beslut om avvikelser från vad som normalt gäller vid tingsrätten för fördelning av mål, exempelvis genom s.k. lottningsstopp eller omfördelning av mål. (Jfr 14 § tingsrättsinstruktionen och SOU 2008:16 s. 104 f.)

14. De åtgärder som lagmannen vidtar får inte vara så långtgående eller av den karaktären att de kommer i konflikt med den enskilde domarens självständighet i dömande och rättstillämpande uppgifter (jfr 31 § första stycket tingsrättsinstruktionen och SOU 2000:99 s. 261 f.).

Domares självständighet

15. Rättskipningens och domstolarnas självständighet slås fast i 11 kap. 3 § regeringsformen. Där föreskrivs att ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Bestämmelsen har ansetts inte enbart garantera domstolarnas självständighet och oberoende i förhållande till utomstående utan även ge uttryck för en princip om den enskilde domarens självständighet i dömandet internt, dvs. i förhållande till andra domare, inklusive domstolens chef, och andra anställda (se SOU 2000:99 s. 198).

16. Kravet på en oavhängig rättskipning är till för att säkra medborgarnas rättigheter i en rättsstat. Såvitt gäller förhållandet mellan en domstolschef och övriga domare vid domstolen innebär kravet främst att domstolschefen i sin chefsroll inte får vidta åtgärder som syftar till att åstadkomma eller förhindra en viss utgång i ett mål som handläggs av en annan domare vid domstolen.

17. Kravet hindrar däremot i allmänhet inte att domstolschefen, inom ramen för sitt övergripande ansvar för målhanteringen vid domstolen, fattar administrativa beslut om t.ex. prioritering eller fördelning av mål. Så länge som det inte råder någon tvekan om att ett sådant beslut grundar sig på objektiva och legitima skäl, såsom att förebygga eller avhjälpa dröjsmål i handläggningen, kan någon kränkning av domarens självständighet inte anses föreligga (jfr SOU 2000:99 s. 271, SOU 2008:16 s. 101 f., SOU 2011:42 s. 108 f., och Europarådets rekommendation CM/rec (2010)12 om domares självständighet, effektivitet och ansvar p. 24). Detta synsätt som har gällt sedan länge kommer numera till uttryck i 4 kap. 11 a § rättegångsbalken (jfr prop. 2017/18:88 s. 30 f.).

Bedömningen i detta fall

18. De tre tvistemål som omfattas av åtalet togs av den målansvarige rådmannen återkommande upp på de listor över gamla mål som, i enlighet med tingsrättens rutiner, två gånger per år lämnades till OL. Listorna togs sedan upp vid samtal som OL hade med var och en av de ansvariga domarna. Några närmare förklaringar till tidsutdräkten i de aktuella målen lämnades inte. I vart fall vid utgången av 2016 var målen så gamla att det, objektivt sett, fanns anledning för OL att skaffa sig närmare kunskap om orsakerna till tidsutdräkten och att vidta lämpliga åtgärder för att komma till rätta med situationen. Det kan inte råda någon tvekan om att detta hade kunnat göras

utan att det skulle ha inkräktat på rådmannens självständighet. Något annat hinder mot att vidta åtgärder förelåg inte heller. Genom sin underlåtenhet har OL åsidosatt vad som gällde för uppgiften som lagman.

19. Av utredningen framgår att OL var väl insatt i sina skyldigheter och befogenheter som lagman. När de tre målen återkom på listorna över gamla mål utan att det lämnades godtagbara förklaringar till tidsutdräkten borde OL ha insett att förhållandena var sådana att han hade en skyldighet att agera. Att den ansvarige rådmannen var en erfaren domare och inte självmant bad om hjälp och att OL fått intrycket att det pågick viss handläggning i målen förändrar inte den bedömningen. OLs underlåtenhet får därmed anses ha varit oaktsam.

20. Den långsamma handläggningen av målen innebar ett väsentligt åsidosättande av den för rättssäkerheten och förtroendet för domstolarna viktiga principen att rättegångar ska genomföras inom skälig tid. Bevakningen av att den principen upprätthölls i domstolens verksamhet utgjorde ett viktigt moment i OLs uppgift som domstolschef. I detta fall är det också tydligt att han genom att agera hade kunnat komma till rätta med situationen. Mot denna bakgrund kan OLs underlåtenhet inte anses som ringa.

21. OL ska alltså dömas för tjänstefel. Det har inte framkommit några skäl att frångå hovrättens bedömning i påföljdsfrågan. Hovrättens domslut ska därför fastställas med endast den ändringen att tiden för brotten inte ska omfatta tid före den 1 januari 2017 (jfr p. 18 ovan).

22. Med hänsyn till det höga bötesbelopp som OL döms att betala och den återbetalningsskyldighet som han ålades för del av försvararkostnaden i hovrätten bör kostnaden för försvaret i Högsta domstolen stanna på staten.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff,
Agneta Bäcklund, Sten Andersson och Johan Danelius (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Robert Lind

HOVRÄTTEN FÖR
VÄSTRA SVERIGE
Avdelning 4
Rotel 44

DOM
2020-03-23
Göteborg

BILAGA

Mål nr
B 3163-19

Sid 1 (15)

PARTER (antal tilltalade 2)

Åklagare

Chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning
Box 16327
103 26 Stockholm

Företräd av vice överåklagare Bengt Åsbäck
Åklagarmyndigheten
Särskilda åklagarkammaren

Tilltalad

AA

Offentlig försvarare: Advokat Björn Hurtig
Advokaterna Hurtig & Partners AB
Stampgatan 20
411 01 Göteborg

SAKEN

Tjänstefel

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten dömer AA för tjänstefel i tre fall, 2014-09-07–2018-10-31,
enligt 20 kap. 1 § brottsbalken, och bestämmer påföljden till dagsböter 40 å 800 kr.

AA ska betala en avgift om 800 kr enligt lagen (1994:419) om
brottsofferfond.

Björn Hurtig får ersättning av staten med 59 636 kr. Av beloppet avser 44 577 kr
arbete, 2 570 kr tidsspillan, 562 kr utlägg och 11 927 kr mervärdesskatt.

AA ska betala 20 000 kr av kostnaden i hovrätten för försvararen till staten.

Dok.Id 550164

Postadress
Box 40
401 20 Göteborg

Besöksadress
Packhusplatsen 6

Telefon
031-701 22 00
E-post: hovratten.vastrasverige@dom.se
www.vastrahovratten.domstol.se

Telefax
-

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

PARTER (antal tilltalade 2)

Åklagare

Chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning
Box 16327
103 26 Stockholm

Företräd av vice överåklagare Bengt Åsbäck
Åklagarmyndigheten
Särskilda åklagarkammaren

Tilltalad

BB

SAKEN

Tjänstefel

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten dömer BB för tjänstefel i tre fall, 2014-09-09–2020-03-02, enligt 20 kap. 1 § brottsbalken, och bestämmer påföljden till dagsböter 80 å 650 kr.

BB ska betala en avgift om 800 kr enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

BAKGRUND

BB är sedan 1995 rådman (ordinarie domare) vid Borås tingsrätt. AA tillträdde som lagman vid tingsrätten i mars 2012 och han gick i pension sista oktober 2018. Under den tiden var han BB:s närmsta chef. I mitten av oktober 2018 inspekterade justitieombudsmannen (JO) Lars Lindström tingsrätten. Då uppmärksammades bl.a. följande tre tvistemål som BB hade haft ansvar för sedan målen kom in till tingsrätten:

T 1911-11 gällde skadestånd för förtal och hade inletts genom en ansökan om stämning som kom in till tingsrätten den 7 juni 2011. Efter att vissa åtgärder hade vidtagits skedde inte någon handläggning mellan den 8 december 2011 och den 7 maj 2019 då BB meddelade en dom.

T 2814-12 gällde krav mot en ledamot i styrelsen i en samfällighetsförening och hade inletts vid tingsrätten genom att det överlämnades från Kronofogden den 15 oktober 2012. Ett protokoll från ett sammanträde för muntlig förberedelse skickades till parterna den 23 april 2013. Därefter skedde inte någon handläggning innan målet avslutades genom ett beslut om avskrivning i oktober 2019.

T 1551-13 gällde en tvist i anledning av ett köp och hade inletts vid tingsrätten genom att det överlämnades från Kronofogden den 24 maj 2013. Den 10 september 2014 gjordes en anteckning i målregistret (som kallas VERA) om att en mellandom skulle meddelas under hösten. Därefter har inga handläggningsåtgärder vidtagits. BB har vid hovrättens huvudförhandling den 2 mars 2020 sagt att ett avgörande i målet skulle meddelas fredagen den 6 mars.

I anledning av de långa handläggningstiderna inledde JO förundersökning om tjänstefel mot BB och AA. Numera är chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning åklagare.

YRKANDEN M.M. I HOVRÄTTEN

Åklagaren har begärt att BB och AA ska dömas för tjänstefel

Åklagaren har begärt att hovrätten ska döma var och en av BB och AA för tre fall av tjänstefel. Efter justeringar har åklagaren beskrivit gärningarna på det sätt som framgår av bilaga A till hovrättens dom.

Som framgår av gärningsbeskrivningarna har åklagaren, som hänvisat till preskription, frånfallit sina gärningspåståenden såvitt avser tiden före den 7 september 2014 respektive den 9 september 2014.

BB har erkänt oaktsamt tjänstefel

BB har bekräftat att det som står i gärningsbeskrivningarna som rör honom är riktigt och har erkänt att han av oaktsamhet eller grov oaktsamhet har gjort sig skyldig till tjänstefel.

AA har förnekat brott

AA har förnekat brott eftersom han varken av uppsåt eller oaktsamhet har åsidosatt vad som gällde för uppgiften som lagman. Han har framhållit att han inte har haft en skyldighet att föra målen till avgörande i skälig tid; det ansvaret har hela tiden legat på BB.

UTREDNINGEN I HOVRÄTTEN

Åklagaren har som skriftlig bevisning åberopat dagboksblad som visar vilka åtgärder som har vidtagits i målen och när detta har gjorts, en arbetsordning för Borås tingsrätt och en lista över gamla mål som BB hade upprättat per den 31 augusti 2018 och lämnat till AA. I listan hade BB skrivit bl.a. följande:

T 1911-11 "Dödfött" käromål som jag bara ska få slut på, på något sätt.

T 2814-12 Döfött käromål, [kommentar om käranden utelämnad här; hovrättens anm]
Käranden har nu avlidit och jag tror inte dödsboet är intresserade av att fortsätta
(har tidigare talat med en nära släkting till kdn).

T1551-13 Knepig mellandom, klar i början av oktober.

BB har berättat i huvudsak följande.

Att målen blev så här gamla beror på flera olika saker. Han har haft en förmåga att skjuta upp saker och efter hand har det varit lättare att förtränga att målen har blivit liggande än att ta tag i dem. Under vissa perioder har han haft hög arbetsbelastning och han har tagit på sig för många extrauppgifter. Han drabbades också av att nära anhöriga gick bort under perioden. Man kan säga att det blev en mental låsning. Akterna har blivit liggande på hans skrivbord under en hög med papper. Under perioden har han avgjort en mängd andra brottmål och tvistemål. I målet från 2011 insåg han efter ett tag att han borde ha ogillat kravet utan att utfärda stämning; käromålet var uppenbart ogrundat. I målet från 2012 avled käranden och dödsboet återkallade till slut talan. Det sista målet var juridiskt komplicerat, men det kommer ett avgörande på fredag.

En eller två gånger per år lämnade han en lista till AA som innehöll en redogörelse för mål på roteln som hade en viss ålder. Han använde samma dokument som mall och ändrade bara i texten och lade till eller drog ifrån efter behov. Alla tre målen bör ha varit med på listan under alla år. Han minns inte hur samtalen föll när han gick med listan till AA. Han har väl antagligen sagt något, men han kommer inte ihåg vad han i så fall sade. Det kan dock ha varit uttryck om att han skulle ta hand om målen. Han har inte bett om lindring i sin arbetsbörda utan hoppades hinna med sina uppgifter. Han borde ha tagit upp saken med AA, som nog bara visste om att hans anhöriga hade gått bort och att han tidvis hade en hög arbetsbelastning.

Det stämmer att han 2009 dömdes till dagsböter för tjänstefel av samma slag.

AA har berättat i huvudsak följande.

Av tingsrättsinstruktionen framgår att en domare handlägger sina mål på eget ansvar och inte på delegation från lagmannen. Skrivningen om att lagmannen ansvarar för att verksamheten bedrivs enligt gällande rätt måste läsas med avsnittet i instruktionen om fördelning av mål. Han kan inte som lagman ansvara för att alla tingsrättens mål och ärenden handläggs enligt gällande rätt, och han måste respektera domarnas självständighet och oberoende. Det finns ett lottningsystem som fördelar målen rättvist mellan domarna. Det åligger honom som lagman att hålla sig underrättad om balanser och arbetsbelastning. En omfördelning av mål får bara ske på sakliga grunder. Han har uppfyllt denna skyldighet genom att kontinuerligt ta del av rapporter ur systemen SIV och VERA samt hålla sig informerad genom övriga chefer i ledningsgruppen.

Vid lönesamtal och medarbetarsamtal har en återkommande fråga varit hur arbetsbelastningen ser ut. Under hans tid på tingsrätten hölls det varje fredag domarmöten, och han ägnade särskild uppmärksamhet åt joursystemet som hanterade förtursmålen. Han visste hur domarnas arbetssituation såg ut. Han valde också att två gånger per år ta in upplysningar från domarna om stora mål och om mål som var mer än två år gamla. Han tog in sådana uppgifter per den sista augusti eftersom det var svårt att få in listorna under sommarsemestrarna. Han höll sig alltså underrättad.

Vid behov hade han möjlighet att omfördela mål. De aktuella målen har funnits på listan eftersom BB rapporterade om dem. Han känner igen att BB nämnde att parterna gjorde målen svårhanterade. Ordet ”dödfött” har kommit upp vid diskussionerna. Han sparade listorna från föregående genomgång i syfte att hålla sig uppdaterad om hur det såg ut. Om han såg att det inte fungerade så använde han sig av befogenheten i tingsrättsinstruktionen och omfördelade mål eller gav en arbetslätnad.

Hans bild av hur det stod till var inte bara beroende på det som stod på listan. BB har pratat om att han (BB) skulle vidta åtgärder. BB lämnade förklaringar till varför målen inte var klara. AA frågade alltså om målen och om BB:s arbetssituation. Han fick information som ledde till att han inte fann skäl att göra någonting. BB var tingsrättens mest erfarna domare och hade stor

arbetskapacitet. BB var alltid beredvillig och stod alltid i första ledet när det behövdes hjälp med något. BB har också visat intresse för tvistemål, ingick i ett nätverk om tvistemålshantering och har ofta suttit ordförande i tresitsar.

Han uppfattade BB som en lojal person med stor arbetskapacitet. Han har inte haft anledning att misstro det som BB sade och kände inte till att denne var dömd för tjänstefel. Han uppfattade inte att det var en lösning att ge en tillfällig avlastning i BB arbetsuppgifter. Han ville inte heller gå in och ha synpunkter på hur målen blev handlagda. Han visste inte om att målen inte handlades. Han har inte tittat i dagboksbladen eller gått in i målen (i VERA). Han har begärt svar och fått förklaringar. BB har lämnat felaktiga uppgifter vilket han inte har förstått. BB:s rapporter var felaktiga eftersom BB inte rapporterade att målen inte har handlagts. AA har ofta omfördelat mål och vidtagit åtgärder för att målen skulle komma framåt. Det normala i sådana situationer är att domaren talar om att han eller hon har för mycket att göra. Om han hade vetat om att målen inte hade handlagts så hade han haft anledning att ta ställning till om någon åtgärd skulle vidtas, kanske en omfördelning. Det har dock aldrig fallit honom in att målen inte handlades. Ingen av parterna har kontaktat honom.

Borås tingsrätt har 11 domare och sammanlagt 40-45 anställda. Arbetsbelastningen har varierat men det har varit hanterbart.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Hovrätten dömer BB för uppsåtligt tjänstefel

BB var hela tiden ansvarig för handläggningen av de tre tvistemål som nämns i gärningsbeskrivningarna. Det var därför hans skyldighet att föra målen mot ett snabbt avgörande, jfr bestämmelserna i 15 § första stycket förordningen (1996:381) om tingsrättsinstruktion och 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken. Som rutinerad rådman måste BB ha känt till att denna skyldighet låg på honom som ansvarig domare. Målen har trots detta blivit liggande under mycket lång tid utan godtagbara skäl. BB har varit medveten om detta; de fysiska akterna verkar hela tiden ha legat

på hans skrivbord. Att det blev så här berodde på att flera faktorer samverkade till att BB drabbades av en mental låsning.

Även med beaktande av det som BB har anfört kan det konstateras att han – på det sätt som åklagaren har påstått – i vart och ett av målen vid myndighetsutövning uppsåtligen har åsidosatt vad som gällde för uppgiften som ansvarig domare. I fråga om gärningarna är ringa och därmed straffria gör hovrätten följande överväganden.

Det som främst talar för att gärningarna skulle kunna ses som ringa är att de berodde på en mental låsning som BB inte verkar ha kunnat bryta av egen kraft. Mot detta ska dock ställas de mycket långa tider som målen blev liggande och att det är mycket viktigt att alla tvistemål vid domstol, oavsett sakfrågan, blir avgjorda inom skälig tid. Enligt hovrättens mening leder det sistnämnda till att det inte finns utrymme att se gärningarna som ringa.

Hovrätten har kommit fram till att BB ska dömas för tre fall av tjänstefel. Påföljden ska bestämmas till dagsböter. Den tidigare domen för tjänstefel ligger så långt tillbaka i tiden att den inte bör ges betydelse när antalet dagsböter bestäms. Eftersom det ingår fängelse i straffskalan ska BB även betala en avgift enligt lagen om brottsofferfond.

Ska AA dömas för tjänstefel?

Vad gäller för uppgiften som lagman?

Som framgår av gärningsbeskrivningarna menar åklagaren att AA som lagman har underlåtit att vidta de åtgärder som varit påkallade för att föra målen till avgörande inom skälig tid. Första frågan är därför vad som gäller för uppgiften som lagman när ett mål inte avgörs tillräckligt snabbt, samtidigt som det är en annan domare än lagmannen som är omedelbart ansvarig för målet.

Verksamheten vid en tingsrätt styrs bl.a. av regler som finns i tingsrättsinstruktionen. Enligt 15 § första stycket ska det för varje mål och ärende finnas en ansvarig domare.

Den domaren är ansvarig för att målet eller ärendet drivs fram mot ett avgörande som står i överensstämmelse med gällande rätt. Enligt JO följer med detta ansvar att domaren ska berätta för lagmannen om handläggningen av ett mål eller ärende inte fortskrider på ett acceptabelt sätt, se JO 2008/09 s. 42, dnr 1677-2006. Enligt 1 § första stycket ska lagmannen se till att verksamheten bedrivs enligt gällande rätt. I detta anses ligga ett ansvar även på lagmannen för målens beredning och avgörande, jfr bl.a. SOU 2000:99 s. 212. I det ovan nämnda beslutet redovisar JO också sin syn på lagmannens skyldighet att hålla sig informerad och hans eller hennes skyldighet att vidta åtgärder. Det finns flera andra beslut från JO om en chefsdomares ansvar i förhållande till de enskilda domarna på domstolen, se t.ex. JO:s beslut 2019-08-22 i dnr 7032-2018 med där gjorda hänvisningar.

Vid Borås tingsrätt fanns det under aktuell period inga andra chefsdomare än lagmannen. Hovrätten anser att rättsläget vid en sådan tingsrätt kan sammanfattas som att lagmannens ansvar omfattar även att mål och ärenden som andra domare på domstolen är ansvariga för blir avgjorda inom skälig tid. I detta ligger att lagmannen måste hålla sig informerad om hur målen handläggs och att han eller hon vid behov ska vidta effektiva åtgärder. Detta överensstämmer för övrigt med det som står om lagmannens ansvar i punkt 4.1 i den lydelse av tingsrättens arbetsordning som har gällt under hela AA tid som lagman. – Det är klart att lagmannens fullgörande av dessa skyldigheter sker vid myndighetsutövning.

Vid ytterlighetsfall av långsam handläggning kan såväl den ansvarige domaren som lagmannen träffas av straffrättsliga och/eller disciplinära sanktioner, jfr SOU 2000:99 s. 213 och 214. Hovrätten har inte hittat något avgörande från Högsta domstolen som ger direkt vägledning vid prövningen av åtalet mot AA.

AA åsidosatte vad som gällde för uppgiften som lagman

Med facit i hand kan det konstateras att BB under mycket lång tid inte gjorde någonting i målen och att det inte fanns godtagbara skäl för den passiviteten. Det kan konstateras att målen inte har avgjorts inom skälig tid. Som har nämnts upptäcktes detta vid JO:s inspektion och efterföljande utredning. Mycket talar för att BB:s

låsning var så stark att det annars hade krävts åtgärder från AA, eller hans efterträdare, för att låsningen skulle brytas och målen avgöras. Det kan också konstateras att AA under tiden som han var lagman visserligen höll sig informerad om de nu aktuella målen genom att ta in listor från BB två gånger per år. Trots att det alltså var påkallat vidtog han dock inte några åtgärder för att föra målen till ett avgörande inom skälig tid. Genom denna underlåtenhet åsidosatte AA vad som gällde för uppgiften som lagman.

Var AA oaktsam?

Det kan direkt sägas att utredningen inte ger stöd för att AA agerade uppsåtligt när han inte vidtog några åtgärder för att föra de tre aktuella målen till avgörande inom skälig tid. I frågan om han var oaktsam gör hovrätten följande överväganden.

Av AA egen beskrivning av hur han kontrollerade och följde upp verksamheten framgår att han visste om att det i uppgiften som lagman ingick att vid behov vidta åtgärder om andra domare handlade sina mål för långsamt. Två gånger per år informerade han sig särskilt om de mål på BB:s rotel som vid varje sådan tidpunkt var äldre än två år. Detta genom att BB lämnade in en lista och, som hovrätten har förstått saken, av samtal i anslutning till att listorna hade upprättats. Hovrätten utgår från att BB hade fört in de tre nu aktuella målen på listan när de hade blivit två år gamla.

AA har alltså förnekat att han har varit oaktsam. Han har pekat på att BB lämnade uppgifter till honom som gjorde att han inte närmare undersökte anledningarna till att målen inte var avgjorda; han uppfattade aldrig att målen inte var under handläggning. AA har vidare framhållit bl.a. att BB inte bad om hjälp och att respekten för den enskilde domarens självständighet och oberoende gör det svårt att som lagman lägga sig i hur domaren handlägger sina mål.

Hovrätten konstaterar som en utgångspunkt vid prövningen att BB självklart borde ha talat om för AA hur det stod till i målen och även berättat om det

riktiga skälet till varför målen inte blev avgjorda. Utredningen ger i stället stöd för att BB vid samtalen med AA i själva verket uttryckte att han skulle avgöra målen så snart som möjligt. BB bad inte heller om att få hjälp eller avlastning. Det ligger i sakens natur att AA:s möjligheter att överblicka behovet av att vidta åtgärder försvårades av BB:s bristande öppenhet. AA hade säkert också fog för sin uppfattning om att BB var en erfaren och lojal domare med hög arbetskapacitet som dessutom hade ett särskilt intresse för tvistemål.

Trots att AA således på grund av BB:s agerande inte hade fått den fullständiga bilden klar för sig, anser hovrätten att omständigheterna var sådana att AA borde ha förstått att han var tvungen att agera. Skälen för det är följande.

Genom det som stod i listorna visste AA om att de aktuella målen med tiden blev mycket gamla. Redan av målens nummer framgick nämligen att de hade kommit in till domstolen 2011, 2012 respektive 2013. När målen, år efter år, återkom på listan borde AA ha insett att han var tvungen att kontrollera om BB hanterade målen på ett korrekt sätt. Till bilden hör också att det inte har kommit fram att BB vid något tillfälle skulle ha lämnat konkreta besked till AA om att målen var på väg framåt. AA har således vid förhöret i hovrätten endast beskrivit att BB lämnade svävande uppgifter bl.a. om att parternas agerande spelade in. De förklaringar som BB hade skrivit i listan som upprättades per den 31 augusti 2018 gav inte heller någon vägledning i frågan om varför målen ännu inte var avgjorda. Det måste också konstateras att AA grundade sin uppfattning om att det pågick handläggning i målen enbart på det förhållandet att BB inte uttryckligen hade sagt till honom att målen inte var under handläggning.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att AA regelbundet blev påmind om målen och att han hela tiden visste om hur gamla de var. Mot slutet av perioderna som anges i gärningsbeskrivningarna var alla tre målen så uppseendeväckande gamla att AA hade kunnat nöja sig bara om han hade fått konkreta besked om att målen skulle avslutas och när detta skulle komma att ske. AA har inte fått några

sådana besked. Enligt hovrättens mening var det oaktsamt av AA att under sådana här omständigheter vara passiv och inte vidta några åtgärder. Vid prövningen måste hänsyn dock också tas till vilka möjligheter AA hade att agera. I den frågan har hovrätten gjort följande överväganden.

Det är svårt att slå fast vilken åtgärd som hade varit lämpligast för AA att vidta. Det kan dock under alla förhållanden konstateras att han enkelt hade kunnat bilda sig en egen uppfattning om vad som hände i målen genom en kontroll av anteckningarna i målregistret (VERA). Detta hade i sin tur kunnat leda till förutsättningslösa diskussioner med BB om hur man bäst skulle lösa den uppkomna situationen. Sådana här åtgärder hade inte kunnat uppfattas som ett angrepp på BB:s självständighet och oberoende som domare. I själva verket framstår det närmast som uppenbart att det mot slutet av perioden fanns objektivt godtagbara skäl för att omfördela målen från BB och detta även i den hypotetiska situationen att han hade motsatt sig en omfördelning. Det som AA har anfört om svårigheterna att agera mot en domare ändrar därför inte hovrättens uppfattning om att AA borde ha vidtagit åtgärder.

Sammanfattande bedömning

Hovrättens prövning leder till slutsatsen att AA i vart och ett av målen – på det sätt som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningarna – av oaktsamhet vid myndighetsutövning har åsidosatt vad som gällde för uppgiften som lagman. Vid bedömningen av hur allvarligt man ska se på AA underlåtenhet måste det beaktas att lagmannen vid en tingsrätt spelar en avgörande roll när andra domare vid domstolen inte avgör sina mål inom skälig tid. Det är nämligen bara lagmannen som i sådana fall kan se till att målen blir avgjorda, ytterst genom en sådan omfördelning som lagmannen ensam har formell rätt att besluta om. Sett ut detta perspektiv framstår det närmast som anmärkningsvärt att AA under lång tid och i tre olika mål inte vidtog några åtgärder. Som har nämnts verkar AA ha varit väl insatt i de skyldigheter som följer med uppdraget som lagman. Han har inte heller lämnat någon rimlig förklaring till varför han inte agerade. Det finns därför anledning att se så

allvarligt på AA underlåtenhet att gärningarna inte kan anses som ringa. Hovrätten dömer följaktligen AA för tre fall av tjänstefel.

Påföljden ska bestämmas till dagsböter. Eftersom det ingår fängelse i straffskalan ska BB även betala en avgift enligt lagen om brottsofferfond.

Det som Björn Hurtig har begärt i ersättning framstår som skäligt. AA har visserligen förmåga att återbetala denna kostnad till staten. Med hänsyn till det höga bötesbelopp som AA döms att betala finns det emellertid skäl att begränsa hans betalningsskyldighet för försvararen till 20 000 kr. På så sätt framstår betalningsskyldigheten och påföljden tillsammans som en lämplig reaktion för brotten (jfr prop. 1972:4 s. 267).

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B.

Överklagande senast den 20 april 2020.

I avgörandet har hovrättspresidenten Charlotte Brokelind, hovrättslagmannen Mats Lundeholm och hovrättsrådet Per Christensen (referent) deltagit.

Skiljaktig mening se nästa sida.

HOVRÄTTEN FÖR
VÄSTRA SVERIGE
Avdelning 4
Rotel 44

**SKILJAKTIG
MENING**
2020-03-23
Göteborg

Mål nr
B 3163-19

Hovrättslagmannen Mats Lundeholm är av skiljaktig mening beträffande ansvar för AA och anför:

Åtalet mot AA aktualiserar frågan om domstolschefens ansvar och inte minst dennes befogenheter i förhållande till bl.a. domares grundlagsbefästa självständighet i dömandet. Frågan vilka alternativ en domstolschef har för att komma till rätta med en domare som brister i utförandet av sitt arbete diskuterades redan i 1993 års domarutredning, varvid det ansågs att särskilt åtgärden att ta ifrån en domare ett tilldelat mål krävde bestämmelser i lag. Som framgår av remissvaren var det en inte ovanlig uppfattning att en domstolschef kan stoppa tilldelning av mål m.m. medan det ansågs att domstolschefen i princip inte kunde mot en domares vilja ta ifrån denne ett mål som denne hade tilldelats (Ds 1995:17 del B s 844). I SOU 2000:99, som bl.a. handlade om domstolschefens roll, återkom denna fråga. Även här ansågs att principer för omfördelning av mål ska ha sin utgångspunkt i bestämmelser i lag. Det framhölls att en domstolschef måste ha mycket goda skäl för att omfördela mål mot en domares vilja, och som sådana skäl nämns domarens sjukdom eller en arbetsanhopning för domaren ifråga. Även under remissbehandlingen av detta betänkande framkom synpunkter på att det var tveksamt om en domstolschef kan ta ifrån en domare ett tilldelat mål utan dennes samtycke.

Frågan har även tagits upp i SOU 2008:16, där man ansåg att en domstolschef har möjlighet att omfördela mål från en domare till en annan i fall av långsam handläggning, och man lämnade förslag till bestämmelser som skulle klargöra bl.a. denna fråga. I SOU 2011:42, en reformerad domstolslagstiftning, gjordes åter en grundlig inventering av frågan, och förslaget var att det i lag bör finnas grundläggande bestämmelser om fördelning respektive omfördelning av mål mellan enskilda domare. I sak anslöt man sig till bedömningen i SOU 2008:16.

Jag kan konstatera att betänkandena, under den tid som här är aktuell, inte ledde till några i lag fastslagna grundläggande principer för fördelning/omfördelning av mål, utöver en mycket allmänt hållen bestämmelse i 11:3 regeringsformen, jämte de bestämmelser i förordningen med tingsrättsinstruktion som tydliggör att det ska finnas en ansvarig domare för varje mål, men som också innehåller en allmän bestämmelse om att lagmannen ansvarar för verksamheten och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt. I rättegångsbalken 4:11a har numera införts en allmän föreskrift om att mål ska fördelas mellan domare enligt i förväg fastställda objektiva kriterier, men den bestämmelsen infördes bara några månader innan AA gick i pension, och får lämnas därhän vid bedömningen av hur han från 2014 och framåt har hanterat aktuella ärenden.

Det som inträffat i förevarande fall har, såvitt framgått, inte sin förklaring i t.ex. hög arbetsbelastning, domarens bristande kompetens eller sjukdom. Det alternativ som AA som domstolschef haft att överväga, när de återkommande samtalen med

Dok.Id 550164

Postadress
Box 40
401 20 Göteborg

Besöksadress
Packhusplatsen 6

Telefon
031-701 22 00
E-post: hovratten.vastrasverige@dom.se
www.vastrahovratten.domstol.se

Telefax
-

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

BB om aktuella tvistemål inte ledde till något resultat, har mot den bakgrunden varit en omfördelning av målen, dvs. att föra över dem från BB till annan domare. Jag är i och för sig av den åsikt som har kommit till uttryck i flera av betänkandena, dvs. att en domstolschef till slut kan vara skyldig att omfördela ett eller flera mål trots att den ansvarige domaren säger sig vilja slutföra handläggningen. Samtidigt beaktar jag att det under åren har funnits skilda ståndpunkter i frågan om domstolschefens rätt att ta ifrån domare mål mot dennes vilja, och att frågan inte lagreglerats under aktuell tid, trots flera förslag i den riktningen. Jag kan mot den bakgrunden förstå om denna oklarhet kan ha påverkat AA:s agerande och bidragit till hans passivitet. Trots det är det min bedömning att förhållandena i detta fall har varit så särpräglade att när de återkommande samtalen inte ledde till något resultat, borde AA ha omfördelat målen. Genom sin underlåtenhet att vidta denna åtgärd har han brustit i vad som ålegat honom som domstolschef.

Vid avgörande av om hans underlåtenhet att omfördela målen till annan domare är straffbar ser jag tjänstefelsansvaret som en yttersta åtgärd för att komma till rätta med fel och brister vid myndighetsutövning. Sådana fel eller brister kan föranleda uttalad kritik från JO:s sida, och i allvarligare fall kan det föranleda disciplinära åtgärder i form av varning eller löneavdrag. Först om sådana åtgärder inte bedöms som tillräckliga aktualiseras tjänstefelsansvaret, och ringa fall ska då inte bestraffas.

Hovrätten dömer nu den domare som enligt 15 § tingsrättsinstruktionen har haft att ansvara för målen. Det finns all anledning att vara kritisk även till AA:s passivitet, och han har brustit i det övergripande ansvar som en domstolschef har. Med beaktande av det jag skrivit ovan, och de förmildrande omständigheter i övrigt som hovrättens majoritet har varit inne på i sina domskäl, anser jag emellertid att det som kan läggas AA till last som domstolschef inte är tillräckligt för att även han ska dömas för tjänstefel. Åtalet ska då ogillas. Överröstad i denna fråga är jag i övrigt ense med majoriteten.